

PITA KUMBI-LEPALE

PITA-ni Pepá UI KUMBI-LEPA

Topa Mundurum Bukele

Pita-ni Pepá Topa Mundurum Ilinga Ung-Pulu Mare

Pepá ili “Pita Kumbi-Lepale” nilimulu akili kene, “Pita Aelepale” nilimulu pepá-sele turum yili Yesos lumbili purum yi Pita, Yesos-ni “Nanga kongunale tenji-pui.” nimba liipa mundurum yi te: Pita Kumbi-Lepale 1:1, 5:1, Pita Aelepale 1:1, 1:12-15 (Jon 21:18-19), 1:16-18 (Matyu 17:1-5).

‘Krais-nga talapena-yambuma buni aulima melemele yambu kanuma ‘Krais sika.’ niku tondulu munduku piliilimili ulele mania naa pupili tondulu munduku molangi.’ nimba Pita-ni pepá ili turum. “Eni Krais-nga yambuma-ni Yesos Krais-nga temani-kaiéle alsuku mimi-siku piliangi. Yesos kolupa lomburupa ola molupa kene, “Alsupa yandu ombú.” nimba, nimba panjurum. Aku-sipa nimba panjurum mele piliiku kene ‘Yu alsupa yandu ombá.’ niku nokuku molai.” nirim.

“Sika Krais-nga yambuma-kene bunima wendu olemú akiliinga-pe aku-sipa wendu olemú bunima-ni oliu ‘Krais sika.’ nimbu tondulu mundupu piliilimulu mele manda lepa kanolemú. Akiliinga, tondulu munduku piliiku molemele mele Krais alsupa ui naa upili we tondulu munduku piliiku molangi. Penga yu yandu ombá enaliinga eni méle kaluli

kaiéle liingí.” nirim. Krais-nga yambuma molemuláliinga sika mindili liiku singí nomulú mele ung mare i-sipa mele nimba molemú: 2:19-23, 3:13-17, 4:1,12-19, 5:9-10.

Jon 21:15-17 akuna Yesos-ni Pitandu nimba mele: “Nanga kung-sipsipma tápu-tekunu nukunjui.” nirim ung kanili piliipaliinga Pita-ni pepá ilinga 2:25 kene 5:2-4 kene turumunje?

Ya ung-pulele pora nikem.

1:1—2:10 Oliu Pulu Yili-nga Aima Sika-Yambuma Akiliinga Ulu-Kaíma Tepu, ‘Oliu Méle Kaí Te Liimulú.’ Nimbu Piliilimulu Mélale Liimulundu Nokupu Molamili Ung Te

*1:1-2 Pita-ni Pepále Tombandu Pulu Monjupa
Turum Ugele*

¹ Na Pita, Yesos Krais-ni “Nanga kongunale tenji-pui.” nimba liipa mundurum yi te-ni

Pepá ili topu, Pulu Yili-ni ‘Nanga yambuma molangi.’ nimba makó turum yambuma siker.

Eni eninga kamu mulungí koleana naa molku, ya mana kolea Pondas propinj kene Galesia propinj kene Kapadosia propinj kene Esia propinj kene Bitinia propinj kene, kolea akumanga pali lku-poning-yambuma mele molemele yambuma pepá ili topu siker.

² Pepá topu siker yambu ima eni ui naa molangi Lapa Pulu Yili-ni eni ui ‘Yunga yambuma mulungí.’ nimba piliipa kanupa bi sipaliinga ‘Yunga

yambuma.’ nimba makó turumeliinga penga muluring kene Mini ,Kake Tili,ele-ni ‘Eni Pulu Yili-nga yambu kake tili-ma molangi.’ nimba liipa tapunjurum. ‘Yesos Krai-nga ungele piliiku liiku teng panjiku molangi. Yunga memale-ni eni , ‘Pulu Yili-nga kumbi-kerina numanu kake tepa pí-pili molangi.’ nimba, lumaye tupili.’ nimba aku-sipa liipa tapunjurum. Eni yambu aku-siku molemelema pepá ili topu siker.

,Pulu Yili-ni, eni we kondu kolupa tepa konjulimú mele kene, ‘eni numanu waengu nipili táká-niku molangi.’ nilimú mele kene, olandupa-olandupa pupili.

*1:3-12 ‘Penga Molupu Konjupu Minda Pumulú.’
Nimbu Numanu Sipu Nokupu Molemúlaliinga
Pulu Yili Kape Nimbu Yunga Bili Paka Tonjamili
Ung Te*

³ Oliunga Auli Yesos Krai-nga Lapa Pulu Yili kape nimbu yunga bili paka tunjamili. Yu-ni oliu ‘mindili nangi.’ nilka akiliinga-pe oliu aima kondu kolupa “Naa tombu.” nimba kanupa konde tepa kene ‘Yesos Krai yambu-ónu-koleana lomburupa ola mulupili.’ nirim ulu kanili-ni Pulu Yili-ni kona mululi ulu-pulu konale oliu sirim. ,Yambuma-ni kangambula kona melemele mele eni aku-siku yambu konama molemele., Kona mululi ulu akili-ni oliu tepa tondulu mundunjulimáliinga , ‘Yu-ni ‘méle kaíma simbu.’ nimba piliilimúma pali, sika simba.’ nimbu nokupu molemulu mele pora naa nimbá. ⁴ Oliu ‘Moya-mélema simbu.’ nimba, nimba panjurum méle akuma kis

naa lepa, kalaru te naa molupa, pora naa nimba taki-taki lepa mindi pumba méle akuma Pulu Yili-ni “Mulú-koleana ungi kene simbu.” nimba nosinjimúma ‘Liimulú.’ nimbu, numanu sipu nokupu molemuluko. ⁵ “Eni simbu.” nilimú yambuma eni ‘Krais sika.’ niku tondulu munduku piliilimilálinga Pulu Yili-nga tondulale, kuna-tapiye mele, akili-ni ‘Eni molku konjangi.’ nimba nokulemú. Penga mulú-masele pora nimbá kene ‘Tepa liipa, mindili nolkemela kupulanum-na wendu liipa, yu-kene wasie molku kunjingi koleana memba pumba ulu kanili wendu ombá kene aima sika kamu liangi.’ nimba yunga tondulale-ni aku-sipa isili-ui nokulemú.

⁶ Akili piliiku kene aima numanu siku molemele, akiliinga-pe ekupu ena laye-kulunga eni-kene buni lupa-lupama wendu olemú-na numanuna mindili noku molemele. ⁷ Bunima wendu olemálinga pulele i-sipa mele: Pulu Yili-ni ‘Eni sika tondulu munduku piliilimili mele kapula mola mólunje.’ nimba kanombandu ola lepa kanolemú. Eninga tondulu munduku piliili ulu akili olandupa; ku-gollu sika méle aima kaí ku-moni auli-tepa pulimú akiliinga-pe akili aima mandupa. Ku-gollale teku kis-silimele kene pora nilimú akiliinga-pe ‘Yu sika ku-gollu mola mólunje, kanamili.’ niku tepina manda leku kalemele. ‘Aku-sipa mele,’ eni-kene buni wendu olemúma-ni ‘Eni sika ‘Krais,’ tondulu munduku piliilimili mola mólunje?’ nimba ola lepa kanupa, ‘Yesos Krais alsupa omba mokeringa angiliimba kene ‘Pulu Yili-ni,’ eni numanu

sipa kape nimba bi paka tunjupili.’ nimba isili-
 ui eninga tondulu munduku piliilimili ulele aku-
 sipa manda lepa kanolemú. ⁸ ‚Yesos Krais, yu
 sika naa kanolemele akiliinga-pe yu numanu
 monjulemele. Ekupu yu sika naa kanolemele
 akiliinga-pe ‘Yu sika.’ niku tondulu munduku
 piliiku aima numanu silimele. Numanu silimele
 aku-mele ya mana numanu silimele mele mólu.
 Numanu silimele mele aima ola-kilia akiliinga
 anju yambumandu niku singíndu piliiku sun-
 dungí. Aima manda naa niku singí. ⁹ Eni ‘Krais
 sika.’ niku tondulu munduku piliilimiláliinga
 ulu-pulu akili Pulu Yili-ni eni mini pali tepa
 liipa, mindili nolkemela kupulanum-na wendu
 liipa, Pulu Yili yu-kene wasie molku kunjingí
 kupulanum-na liipa monjulemú, akiliinga ‚aima
 olandupa numanu silimele,.

¹⁰⁻¹¹ Mindili nolkemela kupulanum-na wendu
 liipa, molku kunjingí kupulanum-na liipa mon-
 julemáliinga ung mare Pulu Yili-ni “Ninjai!”
 nimba ung nimba sirimuma piliiku yambuma
 niku siring yima-ni ui ‚Krais ui naa upili, niku
 siring. Pulu Yili-ni penga yambuma we kondu
 kolupa tepa liimba ulelendu ui niku siring. Niku
 siku kene, ‘Ulu ili te-kene wendu ombánje?
 ‚Pulu Yili-ni makó turum yi-nuim, Kraisele mana
 omba mindili nombá ulele kepe, aku temba
 kene ulu kaí olandupama wendu ombá mele
 uluma kepe, Krais-nga Minéle eninga numanuna
 sukundu molupa kene nimba sirim ulu kanuma
 nambi-sipa wendu ombánje.’ niku ‚Krais ui naa
 upili, yi kanuma-ni eni-enini taki-taki numanu
 liiku munduku walsiku, ‚akiliinga pulele, aima

mimi-siku kururing. ¹² ʔPulu Yili-ni, yi kanumani yunga kongun tinjiring kongun akili ‘eni-enini liipa tapunjumba kongunale mólu.’ nimba, nimba para sirim. ʔUlu penga wendu ombá ui niku siring ulu akuma eni molangi wendu naa urum.ʔ Ulu penga wendu ombá ui niku siring ulu akuma eni ekupu molemele yambuma ‘eninga’ niku, ui niku sinjiring. Yesos-nga kongun-yimani eni ekupu molemele yambuma niku silimele ungma Pulu Yili-ni ui yi kanumandu nimba sirim. Ung kanuma ʔpe, ekupu mulú-koleana Mini Kake Tili liipa mundurumeliinga tondulale-ni Krais-nga ungele anduku niku silimele yimani temani-kaiéle toku siring piliiring ungma. Angkellama-ni kepe ‘Eni niku silimele ungmanga puluma aima piliamili!’ niku molemele.

1:13—2:3 Ulu-Pulu-Kisma Aima Naa Tepu Pulu Yili-nga Yambu Kake Tílima Mendepulu Molamili Ung Te

¹³ Akiliinga, eninga numanuma ‘kongun tondulu mundupa tipili.’ niku liiku sumbi-siku, ulu tingíma mimi-siku piliiku kongnjuku teku, ‘Yesos Krais penga omba mokeringa angiliimba kene ʔPulu Yili-ni, eni sika we kondu kolupa kene tepa konjumba.’ niku tondulu munduku piliiku nokuku molai. ¹⁴ Ungma piliiku liiku teng panjiku telemele kangambulama molku, ui eni ʔung ili naa piliiku, walu-siku molku kene ulu-kísima numanu monjuku piliiku tiring mele ekupu aku-siku piliiku naa teai. ¹⁵ Aku-siku naa teku, “Eni nanga yambuma molangi wai.” nimba walsurum yili aima kake tipili ulu kaíma kene

ulu sumbi-nílíma kene mindi telemú ulu-pulele pelemú yili molemú mele eni aku-siku ‘Taki-taki Pulu Yili-nga yambuma mendepulu molamili.’ niku eni-enini Pulu Yili siku, ɿuluma pali tingíndu, eni kake tipili ɿmolku, ulu kaíma kene ulu sumbi-nílíma kene teku, molai. ¹⁶ Akiliinga ung te ɿPulu Yili-nga, bukna molemú, akili i-sipa mele:

‘ɿPulu Yili-ni nimba mele;,
 “Na ɿeninga, Pulu Yi kake tilieli
     ulu kaíma kene ulu sumbi-nílíma kene
     mindi
     tepu moliu akiliinga
     eni ɿaku-siku, ‘Nanga yambuma.’ niku
     numanu kake tipili molku
     ulu sumbi-nili kaíma mindi teku mo-
     lai.”

ɿnirim.’ *LLipai 11:44,45, 19:2, 20:7*
 nimba bukna molemú kanili piliiku kene ɿaku-
 siku teku molai,.

1:17-21 ‘Yambuma Yandu Liambu.’ Nimba Pulu Yili-ni Méle Aima Kai Te Sirim Ung Te (1:13—2:3 pali)

¹⁷ Eni “Tata.” niku Pulu Yili walsiku yu-kene ung nilimele yili-ni yambumanga bima piliipalinga enini ulu telemelema naa apurupa piliilimú. Yambumanga lupa-lupa uluma apurumbandu eninga bima naa piliipa kene enini pali tilu-sipa sumbi-sipa apurulumú. “Tata.” nilimele yi kanili aku-sipa yili molemáliinga ma-koleana molku kene ‘Kolea ili oliunga sika pulu-koleale mólu. Ya ma-koleana lku-poning-yambuma molemulu.’ niku piliiku kene ‘Yu yi aima auli olandupale.’

niku yunga ungma liiku ai siku piliiku molai. ¹⁸ Yu-ni eninga nimba kene tinjirim mele piliiku kene aku-siku molai. Eni piliilimili, eninga anda-kolenalima numanu liiku naa munduku walu-siku muluring mele eni yandupa-yandupa aku-siku muluring mele ‘Munduku kelku, molku kunjingí kupulanum-na pangi.’ nimba ‘Pulu Yili-ni,’ tepa liipa wendu liirim akili ‘Wendu liambu.’ nimba kene ku-sillipa mola ku-gollu te-ni wendu naa liirim. ¹⁹ Kraisa-nga memi aima méle auli te-ni ‘Pulu Yili-ni eni tepa liipa, kapula naa muluring kupulanum-na wendu liirim.’ Kraisa yu irili mola úru te aima naa pili kung-sipsip walú te, yunga memale-ni aku-sipa tirim. ²⁰ Pulu Yili-ni mulú-masele ui naa tepa kene ‘‘Kraisa, kongun akili tipili.’’ nimba makó turum yili, ekupu molkumulu enama, ‘Pulu Yili-ni yambumanga kot piliimba enale,’ wendu ombá tekem enale-kene pelemú enamanga yu eninga nimba liipa tapunjupa tepa liimbandu mana mania omba mokeringa mulurum. ²¹ Yu-ni eninga nimba tinjirim mele piliiku kene ‘Yu yambu-ónu-koleana topa lomburupa ola monjupa ‘Yunga bili aima ola pípili.’ nirim Pulu Yili sika.’ niku tondulu munduku piliilimili. Aku tirimeliinga eni ‘Pulu Yili mendepolu sika.’ niku tondulu munduku piliiku, ‘Yu-ni “Penga tembu.”’ nimba, nimba panjurum mele sika temba.’ niku numanu siku nokuku molemele.

1:22-25 Oliunga Anginipilima Aima Sika Numanu Munjamili Ung Te (1:13—2:3 pali)

22 Eni ung-sikama piliiku liiku teng panjiku telemele ulu akili-ni eninga numanuma lumaye turing, numanu kake tipili molemeláliinga gólu toku 'Angenalima numanu monjukumulu.' naa niku, sika numanu monjulemeláliinga ekupu angenalima-kene mundu-mongna numanu aima tondulu munduku monjai. 23 Langi-bo puniena mundulimele kene mulie topa ola omba langi kona pulimú mele eni aku-sipa mele méle-teni alsupa wale tale-sipa mirim-na yambu konama molemele. Langi-bo kapula ola naa omba, omba kis lepa kole mú bole-ni eni naa mirim. Langi-bo ola omba molupa mindi pulimú akili-ni eni wale tale-sipa mirim. Langi-bo akili Pulu Yilinga ungele; akili molupa mindi pupa kona mululi ungele; akili-ni eni wale tale-sipa mirim. 24-25 'Ung akili pora naa nilimú mele ung te Pulu Yilinga bukna molemú, akili i-sipa mele:

'Yambuma pali era mele,
     enini molku konjulemele pllawa-kuku
     mele.
 Erama kole mú kene
     pllawa-kukuma olé lepa
     mana mania pulimú akiliinga-pe
 Auliele-nga ungele
     taki-taki lepa mindi pulimú pumba.' *Asaya*
     40:6-8
 'nimba aku-sipa molemú.' Ung akili eni temani-
 kaiéle toku siring ung kanili.

2

*2:1-3 Krais-nga Yambu Kaíma Molomulúndu
 Temulú Mele Ung Te (1:13—2:3 pali)*

¹ Eni wale tale-sipa mirim kona molemele, akiliinga eni i-siku teai:

We-yambuma teku kis-silimele uluma kene, numanale-ni lupa piliiku liiku kerina lupa gólu toku niku topele-mapele tuli uluma kene, we-ulu-lupa mare teku gólu tuli uluma kene, yambuma méle pulele nosuku molku kon-julemele mele kanuku kene yama meku numanu kis panjili uluma kene, yambu tenga ung-bulkundu ninjili uluma kene,

ulu-kis akuma pali munduku kelku liiku wendu mundai.

²⁻³ Auliele-ni eni kondu kolupa we tepa kon-julimú mele laye-kolte piliiku kene piliiku kaí piliiring akiliinga kangambula-kikima ame aima waka kolemele mele eni aku-siku ame kaiéle, méle kis te naa pili ame, kanili waka kolai. Ame kanili kangieliinga mólu, minéliinga amele. Kangambula-kikima ame naa noku kene ai naa leku molku kis-silimele mele aku-siku eninga minima Pulu Yili-nga ungele naa nungí kene minima kapula ai naa lepa, tondulu naa pumba.

2:4-12 Auliele Ku Kona Mululi Kaiéliinga Ung Te

⁴ Eni Kraiis molemúna wai. Yu ku kona mululi melale. Yambuma-ni 'Yu kis.' niku piliiku kene toku makururing akiliinga-pe Pulu Yili-ni yu kanupa 'Aima kaí.' nimba kanupa kene makó turum. ⁵ Eni-wasie ku kona mululi melema molemele. Lku mare ku-ni takolemele mele

Pulu Yili-ni yunga Minéle-nga lkuli takonjumbandu eni makó topa kene lku takombaliinga kumelema nilimú. Eni Pulu Yili-nga popu tunjuli yambu kake tílima molemele. Popu tunjuli yima-ni Pulu Yili popu tungíndu yu-ni kanupa kaí piliirim mélema kalku yu siring aku-siku eninini Pulu Yili popu tungíndu yu kanupa kaí piliimba mélema sangi. Kanu-kene, Yesos Kraisi-ni eninga nimba tinjirimeliinga Pulu Yili méle singíma Pulu Yili yu-ni sika kanupa kaí piliipa liimba. ⁶ Ku akiliinga ung te Pulu Yili-nga bukna molemú kanili. Akili i-sipa mele nilimú:

“Na-ni ku-mulú aima kaí te,
 ‘ponga mele polku ‘Lku tondulu pupili.’
 niku
 paka-sum mele polangi.’ nimbu makó
 turundu,
 ku kanili aima olandupa mulú Sayon
 nosukur.
 Kanu-kene ‘Yu sika.’ niku
 tondulu munduku piliingí yambuma-ni
 pipili naa kolku
 numanu kis naa panjingí.” *Asaya*

28:16,

nimba molemú. ⁷ Eni ‘Krais sika.’ niku tondulu munduku piliilimili yambuma-ni ku-mulú kanili kanuku kaí piliilimili akiliinga-pe naa piliilimili yambuma-ni yu kanuku kis piliilimili akili i-sipa mele:

‘Lku takuring yima-ni kanuku kis piliiku
 toku munduku kiliring ku kanili
 ekupu alsupa lku-paka-sum mele
 lku tondulu silimú ku auli kaiéle.’ *Ko-*
nana 118:22

nimba molemú. ⁸ 1 ‘Sika’ niku tondulu munduku naa piliilimili yambu kanuma kene, ku kanili kene, 1 i-sipa mele:

“Ku kanili yu ku kelú te yambu te-ni kambiliimú kene
 koropele topa tepa
 singa tonjumba telemú ku te mele;
 yu ku auli te-ni yambu singa topa,
 topa mania mundulimú ku te mele.”

Asaya 8:14

nimba molemú. Yambu kanuma Pulu Yili-nga ungele liiku
 su silimeláliinga tepa singa tonjulemú. Pulu Yili-ni ui aku-sipa nimba panjurum kanili.

⁹ 1 Yambu kanuma-kene uluma aku-sipa wendu olemú, akiliinga-pe eni 1 ‘Sika’ niku, tondulu munduku piliilimili yambuma aku-sipa mólu. Eni yu-ni makó turum yambu-talapele molku, yi nuim kingeliinga popu tunjuli yambuma molku, yunga mendepulu mulungéliinga yambu kake tilima molku, aima sika Pulu Yili-nga yambuma molemele. Yu-ni ‘Aku-siku molangi.’ nimba eni makó turumeliinga pulele i-sipa mele: Eni súmbulu túlina muluring kene Pulu Yili-ni “Eni súmbulu túlina wendu oku nanga pa tili aima kaiéliinga sukundu wai.” nirim, Pulu Yi kanili yu-ni 1 ‘Na molupu konjuluu mele kepe tepu kaí teliu mele kepe yambuma piliangi, kape niku temani toku sangi.’ nimba eni ‘Nanga yambuma molangi.’ nimba makó turum. ¹⁰ Eni ui we-yambuma muluring akiliinga-pe ekupu eni Pulu Yili-nga yambu-talapele molemele. Ui yambuma-ni tekú kis-siringeliinga Pulu Yili-ni

kondu kolupa mindili naa liipa sipa mundupa kilili ulu te eni-kene naa pirim akiliinga-pe yu-ni penga kondu kolupa ulu-pulu-kísima we mundupa kilili ulele sirim liiring, ekupu eni-kene pelemú.

2:11—3:22 Oliu Ulsu Molemele Yambuma Mulungina Sumbi-Sipu Andupu Molamili Ung Te

¹¹ Nanga pulu lelemú yambuma, na-ni eni tondulu mundupu mawa tepu kene ya makoleana eni yambu omba angilílima mele, yambu lku-poning mele molemeláliinga eninga kangima-ni ‘ulu-kísima teamili.’ nilimele mele aima liiku bulu sai. Kangina ui-we-numanu pelemú numanale-ni waka kolemu uluma-ni eninga minima ‘Topu mania mundamili.’ niku taki-taki minima-kene ele telemele. ¹² Eni ulsukundu-yambuma mulungina ulu-kaíma mindi teku sumbi-siku molai. Ulsu-yambuma-ni ekupu sika enindu “Teku kis-silimele yambuma molemele.” niku ung-bulkundu ninjilimele akiliinga-pe ‘Oliu-ni ulu-kaíma temulú kene kanuku kene penga Pulu Yili yambuma mulungina omba enaliinga yambu kanuma-ni Pulu Yili-nga bili paka tonjangi.’ niku aku-siku ulu kaíma teku sumbi-siku molai.

2:13—3:7 Yambuma Liipu Ai Simuláliinga Ung Mare

2:13-17 Oliu Nokolemele Yambu-Nuim Aulima Liipu Ai Samili Ung Te

13-14 ‘Auliele-nga bili ola pípili.’ niku gapman yimanga pali ungma liiku ai siku piliiku molai. Yi nuim kumbina kingele kene kepe, gapman praministale kene primiele mola gaponale kene kingele-ni makó topa “Teku kis-silimele yambuma ‘Mindili nangi.’ niku, teku konjulemele yambumanga bima paka tonjuku kape niangi pai.” nimba koleamanga liipa mundulimúma kepe, yi-auli kanumanga pali ungma liiku ai siku piliiku molai. ¹⁵ ‘Eni ,Krais-nga yambuma, kene arerembi kolku teku kis-silimele yambu sundupa sili-pilima-ni ,“Enini teku kis-sikimili.” ningí, ung te naa pípili.’ nimba Pulu Yili-ni ‘Eni ,Krais-nga yambuma, ulu-kaíma mindi teku molangi.’ nimba numanuna piliilimú, akiliinga, ,yi-aulimanga ungma aku-siku piliiku molai, . ¹⁶ ,“Ulu mare i-siku teai! I-siku naa teai!” nilimele, ung-mani te-ni nokupa ka naa silimú yambuma we molemele mele eni aku-siku anduku molai. Akiliinga-pe ‘Ung-mani te-ni oliu naa nokulemáliinga ulu-kísima tímulu lem ulu te mólu.’ niku ulu-kísima anduku naa teai. ‘Oliu Pulu Yili-nga kongun-kendemande-yambuma.’ niku yunga kongun-kendemande-yambuma-ni telemele mele teku molai. ¹⁷ Eni ,pepá topu siker yambuma-ni, yambuma pali teku konjuku, ungma liiku ai sangi. ‘Sika’ niku tondulu munduku piliilimili angenalima numanu monjuku, Pulu Yili mundu-mong teku liiku ai siku, yi nuim kingeliinga bili paka tonjai.

2:18-25 Pulu Yili-nga Kongunale Tenjipu Kene Mindili Nomuláliinga Ung Te (2:13—3:7 pali)

18 Eni méle kalúlíma naa liiku kendemande-kongun we tinjili yambuma, eninga nukuli yambuma-ni ung ningíma táka-niku piliiku li-iku ai siku molai. 'Eni-kene karaye naa tekú táka-niku nokolemele tápu-yambumanga ungma mendepulu piliiku liiku teangi.' nimbu naa niker. 'Eni mindili liiku siku tekú kis-silimele tápu-yambuma-ni ningí ungma kepe piliiku liiku teangi.' nimbu niker. 19 Aku nikerale i-sipu piliipu kene niker: Pulu Yili-nga ungma piliiku liiku kene tekú kunjingí kene yambuma-ni eni tekú kis-siku tekú mindili kunjúngi lem 'Kapula, mindili nomulú kene manda akiliinga-pe tepu kis naa sipu Pulu Yili-nga ung olandupale kumbi-lepu piliipu temulú.' ningí kene Pulu Yili-ni numanu simba. 20 Tekú kis-singéliinga mani siku tekú mindili kunjingí kene numanu tondulu pupili molku kene 'Kapula, oliu tepu kis-símulaliinga papu mindili liiku sikimiláliinga we mindili námili.' ningí kene yambuma-ni eni kape ningí kene kapulaye? Kapula mólu. Papu mindili nungí. Akiliinga-pe tekú kunjungéliinga mindili liiku singí kene we mindili noku pundu tui naa toku we munduku kilíngi lem kapula. Aku tingí kene Pulu Yili-ni kanupa kaí piliipa kene eni tepa konjumba. 21 'Eni mindili nangí.' nimba Pulu Yili-ni 'Eni nanga kongunale tenjangi wai.' nimba eni walsurum. Kraís yu Pulu Yili-ni "Ti." nirim mele tembandu eninga nimba mindili nunjurum ulu kanili eni aku-siku manda leku tingí mele liipa ora sirim. 'Akiliinga, Pulu Yili-ni "Teai." nirim nilimú ulu akuma 'Teamili.' niku kene tingíndu mindili núngi lem kapula.'

²² ʼKrais yu tepa mulurum mele Pulu Yili-nga bukna ung te i-sipa nimba molemú:ʼ

ʼYu-ni ulu-pulu-kis te naa tirim.

Yu-ni walsekale kepe gólu topa ung te

aima naa nirim piliiring.ʼ *Asaya 53:9*

ʼnimba molemú kanili.ʼ ²³ Yu ung-taka tonjuku ung-mura siku tiring kene yu-ni eninindu ung te pundu topa naa nirim. Enini yu we mindili liiku siring akiliinga-pe yu ʼWe mindili nambu.ʼ nimba ung te naa nirim. ʼKot piliipa uluma pali sumbi-sipa apurulimú Yili-ni yu teku kis-siring yambumanga kot tenjimba.ʼ nimba piliipa enini yu tiring mele mundupa kilirim. ²⁴ Yu-ni ʼoliu mana-yambuma pali, oliunga ulu-pulu-kísima ʼNangama.ʼ nimba kene akuma yu-yunu memba unji-perana kulurum. Aku tirimeliinga pulele i-sipa mele: ʼYambu te kolemú kene alsupa mana-uluma manda naa telemú aku-sipa mele, oliu yambu kululima mele molupu kene ulu-pulu-kísima temulú kupulanum te naa lipili. Kamu mundupu kelepú naa teamili. ʼPulu Yili-ni ulu sumbi-nili nimba kanolemú uluma mindi temulundu yambu konama molamili. Ulu kanuma mindi teamili.ʼ nimbu numanu liipu mundupu molamili.ʼ nimba yu-ni aku tirim. Yambuma-ni yu turingeliinga eni ʼpepá topu siker yambuma, kona puring. ²⁵ Kung-sipsipma kupulanum lu liilimele mele eni aku-siku kupulanum lu liringi, akiliinga-pe ekupu kelku eninga minima nokupa tápu telemú yi ʼKraisele, molemúna yandu uring molemele.

3

3:1-7 Ambu Yimanga Ung Te (2:13—3:7 pali)

1-2 1 “Krais-nga yambuma-ni gapman-yambu aulimanga ungma piliiku liiku ai siku molku, kendemande-yambuma-ni eninga nukuli yambumanga ungma piliiku eni liiku ai siku molai. Krais yu-ni yu-yunu tepa mulurum mele piliiku kene aku-siku teai.” niker, aku-siku mele ambuma eni eninga yimanga ungma piliiku enini liiku ai siku molai. ‘Ambuma eninga yi mare Pulu Yili-nga ungele piliiku naa liilimelema-ni eninga ambuma-ni ulu-kaí sumbi-nílima mindi teku, yima-ni ung ningíma mimi-siku piliiku táka-niku mulungí mele kanuku kene numanu topele toku ‘Pulu Yili-nga yima molamili.’ niangi.’ niku kene eni ambuma aku-siku teku molai. 3 ‘Oliu ambu kaíma kanuku niangi.’ niku kalkundu 1 mindi, au siku pengima lapise meku, ku-gollu-ni tili méle kaíma numina leku eninga mulumbalemanga moku toku monjuku, mulumbale kaí ku-moni auli pulimúma pakuku, naa teai. 4 1 ‘Oliu ambu kaíma kanuku niangi.’ niku kene, méle aima kaí, kis naa lembama-ni eninga numanuna sukundu au sai. Méle akuma eni numanu kaí pepa, numanu tiluna pupili táka-niku mulungí ulele. Ulu akili kanupa kene Pulu Yili-ni ‘Méle aima kaí olandupale.’ nimba kanolemú. 5 Kórunga-ui muluring ambu mare-ni ‘Pulu Yili-ni oliu-kene “Tembu.” nilimú mele sika temba.’ niku piliiku nokuku muluring ambu kake tílima-ni ‘Oliu au niamili.’ niku kene aku-siku muluringeliinga piliiku kene aku-siku molai. Ambu kanuma-ni eninga yimanga

ungma piliiku enini liiku ai siku muluring kanili. ⁶ Ambu Sera-ni yi Eprayam-nga ungma piliipa liipa, yundu ‘Nanga nukuli-yi auliele.’ nirim kanili. Eni ambuma-ni aku-siku ,eninga yima-kene, ulu kaíma teku méle te mundu-mong naa tíngi lem eni Sera-nga liminupili molemele.

⁷ Yima, eni aku-siku eninga ambuma-kene mulungíndu ‘Ambuma molku konjangi.’ niku eni numanuna mimi-siku piliiku molku, ambumanga kangima tondulu te naa pelemáliinga eni yima-ni ambuma liiku tapunjai. ‘,Pulu Yili-ni, molupa konjupa mindi puli ulu-pulele eni yima mindi naa simba. Ambuma simbako.’ niku piliiku kene ambuma-kene aku-siku teku molai. Eni yima-ni ‘Pulu Yili-kene popu topu ung nimbu méle mare mawa temulú kene ulu te-ni oliunga ungma pipi naa sipili.’ niku eninga ambuma-kene aku-siku teai.

3:8-12 Oliu Numanu Tiluna Pupili Molamili Ung Te (3:8—4:1 pali kanui)

⁸ “Eni pali ,aku-siku teku molai.” nikereliinga, ung te wasie enindu kamu niambu:

Eni eninga numanuma ‘Tiluna pupili kapula-kapula molamili.’ niku

kandi-anginipilima-ni anju-yandu kondu kolku numanu monjulemele mele aku-siku eni anju-yandu ,Krais-nga yambuma, ‘Oliunga anginipilima.’ niku

kondu kolku numanu monjuku, liiku tapunjuku,

‘Eninga bi ola-mele mulupili, oliunga bi mania-mele mulupili.’ niku táka-niku yambu-manga ungma piliiku molai.

⁹ Yandu eni-kene teku kis-singí kene anju pundu toku teku kis naa sai.

Yandu ung-mura siku ung kis te ningí kene anju pundu toku ung-mura siku ung kis te niku naa teai.

Yandu eni teku kis-singí kene anju ‘Tepu konjupu liipu tapunjamili.’ niku ‘Pulu Yili-ni enini tepa konjupa, ‘Enini numanu siku molku konjangi.’ nipili.’ niku Pulu Yili eninga niku mawa tenjai.

Ui Pulu Yili-ni “Eni liipu tapunjupu tepu konjambu wai.” nirim akiliinga eni aku-siku yambuma liiku tapunjuku teku konjai.

¹⁰ Niker ung akiliinga ung te ,Pulu Yili-nga bukna sukundu molemú akili, i-sipa mele:

‘Yambu te-ni ‘Na kapula molupu,
numanu sipu molambu.’ nimba kene
yu ‘Ung kis te naa nimbu,
gólu naa tambu.’ nimba yunga kerale
nukupiliko.

¹¹ Ulu-pulu-kísma mundupa kelepa liipa bulu sipa
ulu kaíma tipiliko.

‘Yambuma-kene
numanu tiluna puli ulu-pulele pípili.’ nimba
ulu akili tondulu mundupa korupa
andupa molupa kene liipiliko.

¹² Ulu-kaí akuma nambimuna aku-sipa tipiliye?
Akiliinga pulele niambu:

Auliele-ni yambu ulu sumbi-nílima

teku molemele yambuma kanupa kaí piliipa,
 enini yu-kene popu toku mawa teku
 ningí ungma
 taki-taki kum lepa molemú,
 akiliinga-pe ulu-kísima telemele yambuma
 liipa bulu silimú akiliinga
 yu-ni aku-sipa tipili.’ *Konana 34:12-16*
 nimba bukna molemú kanili.

*3:13-17; 4:1 Kraís Ambululimele Yambuma
 Mindili Nungí Ung Te (3:8—4:1 pali kanui)*

¹³ ‘Ulu kaíma mendepulu teamili.’ niku mulungí kene nae-ni eni mindili liipa sim-baye? ‘Yambu te mólu kanili.’ ¹⁴ Mola ulu sumbi-nílíma tingí kene kanumanga sika mindili noku mulungí lem eni Pulu Yili-ni “Aku-siku mulúngeliinga numanu kaí pípili molku kon-jangi.” nimbá. Yambuma-ni eni teku mundu-mong tenjingí tíngi lem eni mundu-mong naa teku eni numanu buni tipili naa molai. ¹⁵ Eninga numanuna ‘Kraís yu mendepulu molupa, yunga ungele mendepulu piliipu liipu tepu molamili.’ niku ‘Yu mindí oliunga Yi-Auliele mulupili.’ niku ‘yu mindi mundu-mong tenjai’. Kanu-kene eni aku-siku teku ena kaí wendu ombá enale nokuku mulungí kene yambu te-ni kanupaliinga, “Eni aku-siku nambimuna teku molemeleye?” nimba walsipa pilíimu lem eni anju ung te pundu toku eninga ulu telemelemanga puluma niku singí mele liiku sumbi-siku molai. Akiliinga-pe puluma niku singíndu ung tondulu munduku niku teku pipili naa konjuku kene táka-niku ung niku liiku sumbi sai. ¹⁶ Eninga numanuna

‘Ulu-kis te aima naa pípili.’ niai. Penga eni Kraisi piliiku ambolku kene molku kaí telemele mele ulu kaniliinga yambuma-ni “Eni teku kis-silimele.” gólu toku niku eninga ung-bulkundu ninjingí kene eni ulu-kis te naa pípili mulungí-na yambu kanuma pipili kulungí.

¹⁷ Pulu Yili-ni ‘Oliu mindili nangi.’ nimbáliinga ulu-kaí te tepu kene mindili númulu lem kapula; oliu ulu-kísima tepu kene mindili númulu lem kis; akiliinga ,aku-siku numanu kaí pípili molai,.

3:18—4:1 Kraisi-ni Oliu Penga Mindili Nombu Molupu Kis-Silkumula Kupulanum-na Wendu Li-imbandu Yu Kolupa Lomburupa Ola Mulurum Ung Te (3:8—4:1 pali)

¹⁸ Kraisi ,yi kaí te molupa kene mindili nurum mele, piliangiko. Yu yi sumbi-nilie molupa kene, ulu-kis tili yambumanga alko topa kulunjurum kanili.

‘Eninga ulu-pulu-kísima pali kamu mania pupili. Enini Pulu Yili molemúna puku kapula-kapula molangi.’ nimba Kraisi walsekale kulunjurum. Penga ,yu-yunu mola yambu te-lupa, ulu-pulu-kismanga nimba alsupa wale tale-sipa kolunjumba kupulanum te aima naa lelemú naa lemba. Yunga kangiele toku kunjuring kulurum akiliinga-pe yunga minéle-ni penga yu lomburupa ola molupa mulú-koleana pupa mulurum mele molemú. ¹⁹ Yunga mini akili ,yambu kuluringmanga, minima ka-lkuna muluringna pupa ungma nimba sirim. ²⁰ Mini kanuma ui

Noa mulurum kene Pulu Yili-nga ung nirim-ma naa piliiku, liiku bulu siku muluring ,yambumanga minima,. ,Yambuma ulu-kis pulele tiring akiliinga-pe, Pulu Yili-ni lkisipa pundu naa turum. Noa-ni ,nona ola lemba, sipele tepa mimi tepa mulupili Pulu Yili-ni ,‘Yambuma ui naa tambu.’ nimba, táka-nimba nokupa mulurum. ,Penga Noa-ni sipele tepa pora sirim kene Pulu Yili-ni ‘Lo topa no-ni yambuma topa kunjupili.’ nirim kene, yambu engkaki mindi no-ni naa turum. Yambu wallú-talse mindi Pulu Yili-ni ‘Naa kolku kona pangi ,akiliinga sipna suku pangi,.’ nimba tepa liipa nona wendu liirim. ²¹ ,No kanuna ‘yambu engkaki naa kolangi.’ nimba, tepa liipa wendu liirim no kanili-ni ekupu no liilimele ulu-pulele liipa ora silimú. No liilimele nole-ni kangikundu ulu te naa tepa, kangina kalaru molemúma lumaye topa wendu naa liinjilimú. No liilimelále-ni eni i-siku nilimele: “Pulu Yili, no liiker kanui. No liiker ulu akili-ni na numanuna ulu-kis te naa pelemú. Nu mawa tepu ‘Nanga numanu kamu kaí pípili akiliinga tekunu lii.’ niker.” nilimele mele Pulu Yili-ni Noa wendu liirim nole-ni liipa ora silimú. Pulu Yili-ni Yesos Krai yambu-ónu-koleana topa makinjirimeliinga no liilimelále-ni eni tepa liipa, mindili nolkemela kupulanum-na wendu liipa yu-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na liipa monjulemú. ²² Yi akili yu ,lomburupa ola molupa kene, mulú-koleana purum, ekupu yu ,bi ola mulupili, Pulu Yili-nga ki-bokundu molupa, mulú-koleana angkellama kepe, mana-yambu aulima kepe, kuru tondulu

puli aulima kepe, akumanga pali yu yi-auliele molupa nokulemú.

Kolomong-Auli 4-5sele Kraisi-nga Yambuma Kene Manda Lili Buni Auli Te Wendu Urum Kene Aima Mindili Nuring Ung Te

4

4:1-11 Pulu Yili-nga Yambuma Mindi Molamili Ung Te

4:1-6 Ui-Numanu-Kiseliinga Ungma Piliipu Tirimulu Mele Mundupu Kelamili Ung Te

¹ Akiliinga, Kraisi yunga kangina mindili nomba kene, ‘Ulu te mólu.’ nimba, mundupa kilirim mele piliikuliinga eni kepe yu-ni numanale-ni piliipa mulurum mele teai. Yambu te-ni yunga kangina mindili nomba buni melemú yambale ulu-pulu-kísima mundupa kelepa alsupa naa telemáliinga yu-ni numanale-ni piliipa mulurum mele teai. ² Aku tepa kene yambu kanili-ni yu naa kolupa, kangiele kene we molupaliinga yunga numanu-UIELE-ni waka kulemú ulu-kísima naa telemú. Yu Pulu Yili-ni “Tiní kene kapula.” nilimú uluma mindi ‘Teambu.’ nimba telemú. ³ Ulsu molemele yambuma-ni piliiku telemele mele eni Kraisi-nga yambuma-ni ui aku-siku tiring. Ulu akuma ena aima pulele ui teku muluring mele manda teku, munduku kelai. ‘Ulu akuma i-sipa mele:’

Ambuma kene yima kene anduku waperana toku waperanale teku kis-silimele ulele kene;

ulu-kisima tingíndu numanu silimele ulele kene;

no noku kelep tolemele ulele kene;

liiku máku toku no tondulu puli pulele noku kelep toku ulu-kis pulele telemele ulele kene;

1Pulu Yili-ni “Ulu mare i-siku teai! I-siku naa teai!” nimba ung-mani nimba panjurum-ma liiku bulu siku, Pulu Yili-ni aima kanupa kis piliipa ‘Kalaru mululi uluma.’ nimba kanolemú uluma tingíndu we-mélema liiku ola angnjiku ‘oliu nokolemele pulu yima’ niku popu toku kape nilimele ulele kene;

ulsukundu-yambuma-ni aku-siku uluma telemele mele eni ui aku-siku ena pulele tiring.

4 Ekupu eni ulsukundu-yambuma-kene tiluna molku ulu-pulu-kis pulele numanu monjuku telemele kanu-mele naa teku molemeláliinga kanuku kene ulsukundu-yambuma-ni ‘Ui tiring mele naa telemele.’ niku suru niku eni ung-mura siku ung-taka tonjilimele. 5 Akiliingape kona molemele yambumanga kepe kolemele yambumanga kepe penga walse kot piliipa, enini ulu telemelema apurumbandu molemú yili kot piliimbandu molumbana angiliingí, yu-ni aku-siku teku kis-silimele yambumandu “Nam-bimuna ulu akuma tiringiye?” nimbá kene enini ulu telemelema yundu aima sika niku singí. 6 Temani-kaiéle ui kuluring yambuma kepe toku siringko, akiliinga pulele i-sipa mele: Ui-pulu-pulu yambusele-ni Pulu Yili-nga ungele liiku su siku ulu-pulu-kis tiringli kene Pulu Yili-ni yambuma pali “Mong liikimele akiliinga mindili nangi.” nimba mele ‘Kululi ulu-pulele

yambuma-kene pípili.’ nirim-na kolemele. Sika Pulu Yili-ni “Mindili nangi.” nirimaliinga yambu kanuma kangina kuluring akiliinga-pe ,Pulu Yilinga ungele piliiku liiku, kangina kolku kene Pulu Yili kona molupa mindi pulimú mele yambuma eninga minima molku mindi pungí. ‘Akili piliangi.’ niku ui kuluring yambuma kepe temani-kaiéle toku siring.

4:7-11 Mulú-Masele Pora Nimbá Enale Wendu Ombá Tekemeliinga Krai Ambululimele Yambuma Teku Mulungí Mele Ung Te (4:1-11 pali)

⁷ Mana-mélema pali pora nimbá enale nondupa wendu ombá tekem. Nondupa wendu ombá tekem akiliinga eni numanu-bo pípili molku konjuku, Pulu Yili-kene popu toku ung niku molai.

⁸ Akiliinga-pe ulu akumanga ulu olandupa te eni-enini anju-yandu tondulu munduku numanu monjuku molai.

Yambu te-ni yambu te numanu monjulemú kene yu numanu monjulemú yambale-ni yu-kene walse-walse tepa kis-simba kene yu-ni ‘Pundu tambu.’ naa nimba we mundupa kelemba akiliinga yambuma aima lakuku numanu monjai.

⁹ Eninga yambu te eninga lku tenga ombá kene eni lku pulu yambuma-ni numanu kis naa panjiku yu “Molamili ui.” niku nokuku konjai.

¹⁰ ,Pulu Yili-ni, ‘Kongunuma teku konjangi.’ nimba eni lupa-lupa we kondu kolupa tondulu lupa-lupama moke tepa we silimú tondulu

kanuma-ni eni anju-yandu liiku tapunjuku molai. Pulu Yili-nga kongun-kendemande tinjili yambu kaíma molku kene aku-siku teai.

¹¹ Yambu te-ni ung nimba simba lem Pulu Yili-nga ungma mindi nimba sinjipili.

Yambu te-ni yambu marenga kongun tenjimba lem Pulu Yili-ni tondulu silimú tondulale-ni mindi tinjipili.

‘Ulu temulúma pali yambuma-ni kanuku kene Pulu Yili kape niku yunga bili paka tonjangi.’ niku Yesos Krai wasie tapú-toku molku kene ulu akuma teai.

Yambuma kene mélema kene pali,

yunga bili kam-kamu ola molupa mindi pupa,

yunga tondulale taki-taki pepa mindi pupili molemú.

Aku-sipa sika tipili.

4:12-19 Krai-nga Yambuma Molupu Kene Mindili Nomulú Kene ‘Ulu Te Mólú.’ Niamili Ung Te

¹² Aima nanga angmene, eni manda lelemú ulu buni te-ni, tepi-mele, eni mindili liipa silimú akili ‘Ulu ili nambimuna wendu olemúye? Olu Pulu Yili-nga yambuma molemulu kanili.’ niku numanu liiku naa mundai. ¹³ ‘Krai mindili nurum mele oliu mindili nolemuláliinga papu mindili nolemulu.’ niku numanu sai. ‘Yunga tondulu talang puliele kene bi ola mulupili ombá kene oliu numanu sipu kamele kaí panjimulú.’ niku aku-siku numanu siku we mindili noku molai. ¹⁴ Eni Krai-nga yambuma molemeláliinga

ung-taka tunjúngi lem kapula. Talang tondulu-tepa puli Minéle, yu Pulu Yili-nga Mini kanili, eni-kene molemáliinga Pulu Yili-ni eni membu panjipa “Aku-siku mulúngeliinga numanu kaí pípili molku konjai.” nimbá. ¹⁵ Eni mindili núngi lem yambu toku kunjingí mola méle te wa liingí mola gapmanaliinga , “Ulu mare i-siku teai! I-siku naa teai!” nimba, ung-mani lupa-lupama pula toku ulu te teku kis-singí mola yambu tenga kongun telemále teku bamba singéliinga mindili naa nai. ¹⁶ Akiliinga-pe eni mindili liiku singí yambuma molemeláliinga mindili núngi lem pipili naa kolai. Eni ‘Krais-nga yambuma molemele.’ niku piliiku Pulu Yili kape niku bi paka tonjai. ¹⁷ Pulu Yili-ni yambuma kot tenjibandu pulu monjupa yunga yambuma kot tenjimba enale ui wendu omba pelemáliinga ,numanu siku mindili noku molai,. Penga, ,Pulu Yili-ni, oliu aku-sipa kumbi-lepa kot tenjipaliinga ‘Aku-siku mindili nangi.’ nim lem Pulu Yili-nga temani-kaiéle liiku bulu silimele yambuma kot piliipa kene nambi tembaye? ,Yambu akuma ‘Mindili auli-teku nangi.’ nimbá., ¹⁸ ,Aku nikereliinga ung te Pulu Yili-nga bukna molemú akili i-sipa mele:,

“Yambu numanu sumbi-sipa pípili molemelema
 mindili nolkemela kupulanum-na wendu
 oku
 molku kunjingí kupulanum-na
 pungíndu
 aku-siku mindili síngi lem
 Pulu Yili liiku bulu siku
 ulu-pulu-kísima telemele yambuma

nambi-siku kupulanum kísina wendu
ungíye?

„Enini kupulanum kísina puku
mindili auli-teku nungí.” *Ung-Tondulu*

Kelúma 11:31

„nimba molemú kanili.” ¹⁹ Akiliinga, Pulu Yili-ni ‘Mindili nangi.’ nilimáliinga mindili nolemele yambuma-ni ‘Mulú-masele kene oliu yambuma kene tepa mimi tirim Pulu Yili-ni “Tembu.” nimba, nimba panjilimú mele sika tepa, taki-taki oliu nokupa konjupa enembu naa kolupa mundupa naa kekelemú.’ niku kene eninga numanu-kangima kene pali ‘Pulu Yili-ni nukupili.’ niku yu siku, ulu-kaíma mindi teku molai.

5

5:1-5 Krai-nga Talapena-Yambumanga Tápu-Yima Kene Yi-Kumunjupuma Kene Eninga Ung Te

¹ Eni „yambuma,”-kene molemele tápu-yima, eni tápu-yi molemele mele na kepe aku-sipu tápu-yiliko moliu, na Krai mindili nurum kene kanurundu yili, na „Pulu Yili-nga mulú-koleana,” tondulu talang puliele nondupa mokeringa lemba ulele „Krai-nga yambuma,”-kene wasie liimulú yi te-ko, na-ni eni-kene molemele tápu-yimandu aima tondulu mundupu mawa tepu kene nimbu mele: ² “Pulu Yili-nga sipsip eni nokolemelema mimi-siku tápu-teku nokai.” niker. „Pulu Yili-ni,” kongun ili ‘Eni teangi.’ nimba sirim akili ‘Teai.’ nikem akiliinga teamili.’ niku numanu kis panjiku we naa teai. Numanu waengu nipili teai. „Pulu Yili-ni ‘Teai.’

nirim, kongun akili 'Ku-moni liimulú.' niku naa teai. 'Yambuma aima liipu tapunjupu nokamili.' niku aima numanu siku teai.

³ 1Pulu Yili-ni, "Enini nokangi." nimba sirim yambuma 'Mandupa molangi. Oliunga bima aima olandupa mulupili.' niku enini mindili siku naa nokuku molai. Enini nokolemele sipsipma mulungí mele eni tápu-yima aku-siku ulu-kaíma mindi teku molai. 'Enini kanuku kene manda leku teangi.' niku aku-siku teku molai.

⁴ 1Sipsipma aku-siku nokuku mulungí kene, Sip-sip Tápu-Yi Auliele ombá kene eni méle tondulu talang puli aima kaiéle, taki-taki kis naa lepa, we lepa mindi pumba méle kaluliele liingí.

⁵ Aku-siku mele eni yi-kumunjupuma yiyumanga ungma táka-niku piliiku enini liiku ai sai.

5:5-11 Nu-ni Nu-Nunu 'Bi Naa Mululi Yambale-Mele Molambu.' Nikunu Molani Ung Te

1Pulu Yili-nga bukna ung te nimba molemú akili i-sipa mele:

' "Na auliele moliu.

Na piliipa kungnjuli pelemú yambale.

Yambu-lupama tondulu te naa pelemú."

niku kara puku eninga bima

we paka tolemele yambuma

Pulu Yili-ni 'Nanga ele-túma.' nimba

topa mania mundulimú,

akiliinga-pe yambu eni-enini

"Na bi naa molemú yambu kisele.

Yambu-lupama piliipa kungnjuliele

pelemáliinga

eninga ungma táka-nimbu piliipu mo-
 lambu.”
 nilimele yambuma
 yu-ni we kondu kolupa
 tepa konjulimú.’ *Ung-Tondulu Kelúma*
 3:34

Aku-sipa nimba molemáliinga eni-enini pali anju-yandu “Oliu bi naa molemú. Yambuma piliipu táka-nimbu molamili.” niai. ⁶ Aku-sipa ung te molemáliinga ‘Pulu Yili yu aima tondulu pípili yambuma nokulemú.’ niku eni “Na auliele naa molambu. Na bi naa mulupili.” niku eni-enini eninga bima toku mania munduku táka-niku molai. ‘Aku-sipu temulú kene yu-yunu piliimba ena tenga oliunga bima paka tonjumba.’ niku aku-siku teai. ⁷ Yu-ni eni kondu kolupa nokupa molemáliinga yu molemúna puku eninga numanuna buni pembama kene mini-wale pumbama kene yundu niku para sai.

⁸ Eni numanu-bo pípili molku, taki-taki kanuku konjuku molai. Lopa-pus llayon engle kolupa kene kung te topa nombandu andolemú mele aku-sipa eninga ele-tu ,kurumanga nuim, depollale-ni ‘Na yambuma ambulupu tepu kis-sambu.’ nimba aku tembandu andupa molemáliinga aku-siku molai. ⁹ ‘Pulu Yili-ni na taki-taki nokupa konjulimú. Pe ekupu kepe yu-ni na mundupa naa kelembako.’ niku tondulu munduku piliiku molku kene ‘Depollale nanga ele-túli, yu-ni na naa ambulupili.’ niku yunga ungele naa piliiku, liiku su siku, yu toku anjupa angnjai. Eni piliiku kene ‘Ya oliu numanuna buni membu molemulu mele we ma-koleana

pali molemele yambu oliunga anginipilima aku-siku buni meku molemeleko.' niku piliiku kene depollale-kene aku-siku teai.

¹⁰ Kanu-kene, eni ena layesele buni meku mulungí kene Pulu Yili yu-ni yu-yunu eni alsupa sukundu liipa angnjipa, 'Eni ɿnanga yambuma molemele mele, munduku kilu naa kelku tondulu pupili molai.' nimbá. Pulu Yili eni we kondu kolupa kene yu-ni penga eni yu-kene wasie 'Kam-kamu tondulu talang pupa mindi puliele kene moliu koleana wasie molamili wai.' nimba ya mana mandu sirim yi-nuim Kraiskanili-ni oliunga nimba tinjirimeliinga Pulu Yili-ni oliundu aku-sipa manda nimbá. ¹¹ ɿYambuma kene mélema kene pali, Pulu Yili yu-yunu mindi kam-kamu tondulu pupa bi ola molupa mindi pupili molemú. Aku-sipa sika tipili.

5:12-14 Pepá Topa Pora Simbandu Ung Wallú Mare Kamu Turum Ungma

¹² Pepá gar-sipale topu siker ili Saillas-ni tonjukum. 'Yu kongunuma enimbu naa kolupa mundupa naa kelepa aima tondulu mundupa telemú anginele.' nimbu piliipu moliu. Pepá tokur ili 'Pulu Yili-ni yambuma we kondu kolupa kene tepa liilimú mele piliangi.' nimbu tokur. Pulu Yili-ni yambuma aima sika we kondu kolupa numanu monjulemárendu niker akili 'Aima sika.' niku piliilimili mele munduku naa kelku, tondulu munduku molai.

¹³ Kraiskanga yambu-talape ɿkolea-auli, Bapillon molemele yambu kanuma-kene eni ɿpepá topu

siker, yambuma-kene Pulu Yili-ni ui 'Nanga yambuma molangi.' nimba makó turum-Bapillon-yambu kanuma-ni "Eni kapula molemeleye?" niku, niku mundukumele. Nanga málu Mak-ni "Eni kapula molemeleye?" nimba, nimba mundukumko.

¹⁴ Eni-enini anju-yandu kondu kolku kanglku "Kapula molemeleye?" niai.

Eni Krai-kene tapú-toku molemele yambuma pali numanu waengu nipili táka-niku molai.

„Aku manda niker.”

PULU YILI-NGA UNG KONALE
The New Testament in the Mara-Gomu dialect of the
Bo-Ung Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Bo-Ung (Mara-Gomu)
long Niugini

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bo-Ung (Mara-Gomu) (Bo-Ung)

Dialect: Mara-Gomu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0847fea8-9710-5ee4-ae4e-ab1d0724af7d